

Vergaderjaar 1990-1991

21 967

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Ambtenarenwet 1929, de Beroepswet en enkele andere wetten (integratie raden van beroep/Ambtenarengerechten en arrondissementsrechtbanken; vereenvoudiging regelingen vorming en bezetting kamers)

Nr. 4 Herdruk²

VOORLOPIG VERSLAG

Vastgesteld 11 juni 1991

De vaste Commissie voor justitie¹, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer van haar voorlopige bevindingen als volgt verslag uit te brengen.

1. Algemeen

De leden van de CDA-fractie hadden met zeer veel belangstelling kennis genomen van het onderhavige wetsvoorstel. Zij beseften, dat met dit eerste van een nieuwe reeks wetsvoorstellen ter uitvoering van de reorganisatieplannen weliswaar niet de meest ingrijpende operatie van het geheel aan de orde is, maar dat het onderhavige voorstel niet los gezien kan worden van het grotere kader. De aan het woord zijnde leden waren de minister dan ook erkentelijk, dat hij – voor zover mogelijk – duidelijkheid geschapen heeft over dat grotere kader. Wel merkten deze leden op dat de Tweede Kamer zich nog in geen enkel stadium heeft kunnen uitspreken over de hoofdlijnen van de herziening van de Rechterlijke Organisatie en dat het derhalve in zoverre riskant is om het gehele proces verknipt aan de hand van afzonderlijke wetsvoorstellen te behandelen, dat de minister niet weet hoe de Kamer over de grote lijnen denkt. Nu dat dus niet is gebeurd, is niet uit te sluiten dat er in de loop van de behandeling alsnog onderdelen van de herziening niet (geheel) aanvaardbaar blijken te zijn. Het risico daarvoor is in de ogen van de CDA-fractie bewust door de regering genomen. Deze leden gingen er vanuit dat de minister de voors en tegens van deze lijn terdege had afgewogen. De tot de CDA-fractie behorende leden wezen in dit verband ook op de kritische opmerkingen van de Raad van State waar de regering nu niet op heeft willen antwoorden.

De CDA-leden wensten zich dan ook het recht voor te behouden ieder afzonderlijk wetsvoorstel op zijn merites te bezien echter onder de aantekening dat de reorganisatie op zich de instemming van de CDA-fractie heeft.

Met het al dan niet in aangepaste vorm aanvaarden van het voorliggende wetsvoorstel zijn in de visie van de CDA-fractie dan ook nog geen onomkeerbare beslissingen genomen over de verdere plannen van de minister ten aanzien van de toekomstige reorganisatie van de rechterlijke

¹ Samenstelling:

Leden: vacature PvdA, Stoffelen (PvdA), Gualthérie van Weezel (CDA), V. A. M. van der Burg (CDA), Schutte (GPV), Krajenbrink (CDA), Korthals (VVD), Wiebenga (VVD), Laning-Boersema (CDA), Vermeend (PvdA), Brouwer (Groen Links), Kohnstamm (D66), Wolffensperger (D66), ondervoorzitter, Swildens-Rozendaal (PvdA), voorzitter, Van Traa (PvdA), Soutendijk-van Appeldoorn (CDA), Van de Camp (CDA), Biesheuvel (CDA), vacature (VVD), Koffeman (CDA), Kalsbeek-Jasperse (PvdA), Zijlstra (PvdA), M. M. van der Burg (PvdA).

Plv. leden: Stemerding (PvdA), Apostolou (PvdA), Tegelaar-Boonacker (CDA), De Hoop Scheffer (CDA), J. T. van den Berg (SGP), Koetje (CDA), Dijkstal (VVD), Koning (VVD), Van der Heijden (CDA), Schoots (PvdA), Sipkes (Groen Links), Scheltema-de Nie (D66), Groenman (D66), Van der Vaart (PvdA), Middel (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Doelman-Pel (CDA), Hillen (CDA), Rempt-Halmmans de Jongh (VVD), Vreugdenhil (CDA), Leerling (RPF), Van Nieuwenhoven (PvdA), Jurgens (PvdA).

² i.v.m. toevoegen van de inbreng van de SGP-fractie

macht. De leden van de CDA-fractie deelden overigens de uitgangspunten van de minister, als het gaat om de keuze voor integratie in plaats van een organisatie met drie aparte kolommen voor administratieve en voor burgerlijke en strafrechtspraak. Op deze manier komt het streven naar meer doelmatig beheer van de rechterlijke macht en meer overzicht voor de burger beter binnen bereik. De vraag die wel overblijft is, of een ander belangrijk probleem waarmee de rechterlijke macht te kampen heeft, namelijk overbelasting, eveneens door de reorganisatie wordt opgelost. Deze leden merkten verder op, dat er binnen een zeer kort tijdsbestek veel projecten van verschillende aard over de rechterlijke macht heen komen. In dit verband kunnen naast de reorganisatie onder meer de automatiseringsprojecten en de invoering van het nieuwe BW genoemd worden. Ten einde te voorkomen, dat het ene project contra-productief werkt ten opzichte van het andere is een integrale aanpak geen overbodige luxe. Hoe denkt de minister hierover? De plannen voor de reorganisatie van de rechterlijke macht zijn door de minister in een strak tijdschema geplaatst. Het welslagen van deze plannen is niet alleen afhankelijk van dit schema, maar ook van het reserveren van de benodigde gelden voor deze operatie. Kan de minister dieper ingaan op de afspraken die gemaakt zijn over dekking van deze voorstellen? In hoeverre kan door financiële problemen het tijdschema onder druk komen te staan?

De CDA-leden gingen er hierbij uitdrukkelijk vanuit dat de door de regering toegezegde middelen uit de grote efficiency-operatie onaangetast zullen blijven en derhalve gegarandeerd zijn. De minister heeft in de memorie van toelichting duidelijk aangegeven dat de reorganisatie meer is dan het verhangen van bordjes. Met name de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken, het intern appèl en het cassatie-verlofstelsel zijn onderwerpen, die de (rechterlijke) gemoederen reeds dusdanig bezighouden. De leden van de CDA-fractie meenden, dat een definitief oordeel hierover bij het desbetreffende wetsvoorstel gegeven zal dienen te worden. Vergeleken met de laatstgenoemde plannen zal de nu voorgestelde integratie door de burgers beleefd worden als een adreswijziging.

Wel refereerden deze leden nog aan de door hen eerder in deze bijdrage gemaakte opmerkingen waarbij zij er op wezen dat de Kamer feitelijk geen standpunt in kan nemen over de hierover genoemde onderwerpen omdat zij alleen het standpunt van het vorige kabinet terzake kent. De tot de CDA-fractie behorende leden volstonden dan ook met op te merken dat zij er van uitgaan dat de regering met name de passages in het standpunt van het vorige kabinet terzake van intern appèl nog eens nauwkeurig tegen het licht zal houden. Ook over de andere zonder uitzondering zeer ingrijpende onderwerpen uit dit kabinetsstandpunt waren de CDA-leden zeer benieuwd naar het standpunt van het nu zittende kabinet. Over de positie van de Raad van State wilden deze leden nu niet meer opmerken dan dat zij er goede nota van hebben genomen dat de regering zelf meldt dat daarover nu nog geen kamerstandpunt nodig is omdat voor de derde fase nog veel varianten denkbaar zijn. De CDA-leden wezen er overigens op dat de CDA-fractie tijdens de behandeling van het rapport van de Commissie-Vraagpunten bewust geen standpunt heeft ingenomen over de vraagpunten met betrekking tot de Raad van State. Deze leden gingen er tenslotte vanuit dat ook tijdens de behandeling van de Algemene wet bestuursprocesrecht nog uitgebreid over de Raad van State zou worden gesproken.

De leden van de fractie van de PvdA hadden met belangstelling kennis genomen van het wetsvoorstel, temeer daar het het eerste wetsvoorstel betreft in het kader van de herziening rechterlijke organisatie. Bij brief van 22 juni 1990 heeft de regering laten weten dat zij er de voorkeur aan

geeft de discussie met het parlement te voeren naar aanleiding van concrete wetsvoorstellen die de herziening van de rechterlijke organisatie vorm moeten geven. Dit betekent dat geen totaalbeeld bestaat van de herziening rechterlijke organisatie. Immers, het standpunt terzake van het vorige kabinet kan niet in zijn geheel als zodanig functioneren omdat dit kabinet daarop weliswaar deels zal voortbouwen, maar ook aanvullingen noodzakelijk acht, evenals afwijkingen. In de brief van 22 juni zegde het kabinet toe in de afzonderlijke wetsvoorstellen in ieder geval voor de eerste en tweede fase ten gronde haar standpunt ten aanzien van deze fasen te zullen verwoorden en motiveren in de toelichting bij de betreffende wetsvoorstellen. Ook zou daarbij een relatie worden gelegd met de derde fase, zij het dat over deze derde fase tot op heden nog niet tot een standpunt is gekomen. Eerst nu het onderhavige wetsvoorstel voorligt kan beoordeeld worden of deze werkwijze een juiste is.

De leden van de PvdA-fractie hadden hierover minstens gerede twijfel. Zij hadden daarvoor de volgende redenen. Allereerst wordt op blz. 2 van de memorie van toelichting gesteld «opdat reeds bij de aanvraag (bedoeld zal zijn: aanvang) duidelijkheid wordt geschapen over het groter kader, wordt in de memorie van toelichting bij het onderhavige wetsvoorstel ten gronde ingegaan op de doelstellingen, beleidsvoor-nemens en realisatiemogelijkheden van de operatie als geheel, althans voor zover een meer uitgewerkte behandeling daarvan niet beter kan geschieden in het kader van latere wetsvoorstellen in de reeks». Vervolgens wordt op bladzijde 10 van de memorie van toelichting gesteld dat voor de tweede fase van de rechterlijke organisatie geldt dat daarop dieper wordt ingegaan bij het desbetreffende wetsvoorstel. Over de derde fase wordt gezegd dat het nu te vroeg is om daarover besluitvorming te entameren. Dit leidde de leden van de PvdA-fractie tot de conclusie dat het groter kader van de herziening rechterlijke organisatie onvoldoende duidelijk is.

Ook overigens achtten de leden van de PvdA-fractie datgene wat gezegd wordt over redengeving en doelstelling van de herziening rechterlijke organisatie mager. Zo stelt de memorie van toelichting – terecht – dat aan het nemen van beslissingen betreffende de structuur van de rechterlijke organisatie een beoordeling van het functioneren van de rechterlijke macht vooraf dient te gaan. De beoordeling van het functioneren van de rechterlijke macht die dan echter volgt is summier te noemen en een relatie met de voorgenomen herstructurering wordt ternauwernood gelegd. Als voorbeeld noemden deze leden het gegeven, dat in de memorie van toelichting staat vermeld dat de beperkte omvang van een niet onbelangrijk deel van de huidige rechterlijke colleges, gelet op de benodigde juridische, administratieve en andere ondersteuning, problematisch is. Wat echter een meer optimale omvang van de rechterlijke colleges is wordt niet vermeld. In het standpunt van het vorige kabinet over de rechterlijke organisatie staat daarentegen vermeld dat onderzoek naar de mate van efficiënt werken van rechterlijke colleges in relatie tot hun omvang voortijdig is gestaakt omdat op deze vraag geen eensluidende antwoorden te geven waren. Het SCP concludeert in haar rapport «Efficiënt rechtspreken» dat mogelijk op langere termijn lichte schaalvoordelen zijn te behalen, maar dat dit niet geldt voor de grootste rechtbanken. De leden van de PvdA-fractie stelden derhalve vast dat op dit punt de probleemstelling onvoldoende helder is, waardoor vervolgens de doelstellingen niet scherp geformuleerd zijn en de vraag of het wetsvoorstel tegemoet komt aan een probleem, niet beantwoord kan worden.

Als tweede voorbeeld noemden de leden van de PvdA-fractie de versnippering in rechtsgangen zoals in de memorie van toelichting genoemd, benevens het feit, dat identieke of nauw samenhangende rechtsvragen soms door verschillende rechterlijke colleges moeten

worden beantwoord. Volgens de leden van de PvdA-fractie is hier in feite de achterliggende vraag, in welke mate deze gegevens de «cliëntgerichtheid» van de rechtspraak schaden. Op deze vraag is echter in de memorie van toelichting, noch in het standpunt herziening rechterlijke organisatie een antwoord te vinden. Daarmee is overigens niet gezegd dat deze leden zich hierbij niets konden voorstellen. Integendeel: als een burger zijn ontslag moet aanvechten bij de civiele rechter en vervolgens voor zijn uitkering te maken krijgt met de administratieve rechter, wordt datgene wat voor de burger één probleem is in stukken gehakt. De vraag is echter, in hoeverre dit type probleem wordt opgelost door de samenvoeging van raden van beroep, ambtenarengerechten en arrondissementsrechtbanken, nu het procesrecht terzake niet wordt geharmoniseerd. De vraag is evenzeer, of er geen andere wegen mogelijk zijn dan deze. Als probleem wordt verder in de memorie van toelichting geschetst het gebrek aan rechtseenheid. Als er dan echter een bladzijde verder in dezelfde memorie van toelichting wordt opgemerkt dat «Het juiste midden dient te worden gevonden tussen eenheid en verscheidenheid», dan is voor deze leden de doelstelling terzake onvoldoende duidelijk. Als laatste voorbeeld van onduidelijkheid met betrekking tot de doelstellingen noemden zij de snelheid waarmee de rechter tot een oordeel kan komen. Deze snelheid laat te wensen over, zo stelt de memorie van toelichting vast. In de memorie van toelichting wordt gesteld dat dit in belangrijke mate terug te voeren is op een gebrek aan doeltreffende en doelmatige beleidsvoering. Een dergelijke conclusie wordt overigens ook getrokken in het hierboven al genoemde SCP-rapport. De memorie van toelichting geeft aan op welke wijze aan verbetering wordt gewerkt. Deze verbeteringen vallen echter goeddeels buiten het bereik van het voorliggende wetsvoorstel. Voorzover zij wel het wetsvoorstel raken betreft dat de schaalgrootte. Daarover hadden deze leden echter al een opmerking gemaakt. De leden van de PvdA-fractie voelden zich derhalve genoodzaakt vast te stellen dat de problemen waarvoor de herziening rechterlijke organisatie en met name deze eerste fase een oplossing moet bieden, onvoldoende duidelijk zijn, waardoor vervolgens geen heldere doelstellingen zijn te formuleren en evenmin goed valt te beoordelen wat het belang van dit wetsvoorstel is voor burgers en rechtspraak. Zij achtten derhalve een verdere uitwerking van probleemstelling en doelstellingen noodzakelijk en vroegen het kabinet die te geven.

Een probleem van andere aard, maar in de ogen van de leden van de PvdA-fractie ook van buitengewoon groot belang voor het welslagen van de herziening rechterlijke organisatie en deze eerste fase daarvan, is, dat in de memorie van toelichting onvoldoende duidelijk is gemaakt of er een implementatiestrategie, stappenplan of iets dergelijks is. Als dit wetsvoorstel op 1-1-1992, zoals het plan is, wet zou kunnen zijn, dan is de integratie de jure een feit. De facto is dat echter niet noodzakelijk het geval. Welke voorzieningen zijn er getroffen om deze integratie ook feitelijk te doen plaats vinden? Hoe is bijvoorbeeld de projectorganisatie die de integratie begeleidt samengesteld? Is het departement voldoende toegerust om een zo ingrijpende reorganisatie te kunnen leiden en begeleiden? Zal naar verwachting externe deskundigheid ingeschakeld moeten worden? De zittende voorzitters van de Raden van Beroep/Ambtenarengerechten zullen worden belast met het opzetten van de administratieve sectoren bij de betreffende tien rechtbanken. Zijn zij, gezien hun specifieke opleiding en ervaring, daartoe voldoende geëquipeerd? Welke maatregelen ter ondersteuning van hen zullen worden getroffen? Wat is het financiële beslag van deze eerste fase? Is gegarandeerd dat de rechtspraak ongehinderd doorgang kan vinden? Welke concrete voorzieningen moeten worden getroffen met betrekking tot de huisvesting, temeer nu de doelstelling hier is dat de rechtbanken letterlijk

onder één dak zouden moeten functioneren? (Het plan JR 120 kwam de leden van de PvdA-fractie ietwat summier voor op dit punt).

Wat zijn de gevolgen voor de automatiseringsprojecten? Is er een «noodscenario» voorhanden of, met andere woorden: op welke momenten kan de reorganisatie eventueel bij onverwacht opdoemende en te grote problemen worden stopgezet, zonder dat dit de voortgang van de rechtspraak schaadt? Wat te doen bijvoorbeeld als de Efficiency-operatie zoals door het kabinet gestart en van waaruit voor een belangrijk deel de middelen moeten komen om de herziening rechterlijke organisatie te financieren, minder opbrengt dan is aangenomen? Is een voorziening getroffen om de eerste fase, indien die ingevoerd zou zijn, te evalueren, opdat van de opgedane ervaringen gebruik gemaakt kan worden in de volgende fase?

Deze vragen impliceerden niet dat de leden van de PvdA-fractie het tot hun taak rekenen om als parlementariër bij elk aspect van de uitvoering op enigerlei wijze betrokken te zijn. Wel impliceerden deze vragen dat zij het tot hun taak rekenden om na te gaan of voldaan is aan een aantal randvoorwaarden die bij een reorganisatie van deze omvang noodzakelijk zijn. Overigens merkten zij in dit kader ook op dat het feit, dat aan een sociaal statuut geen behoefte bestaat enige bevreemding bij hen wekte. Zelfs als formele rechtsposities niet altijd gewijzigd hoeven te worden en als goede afspraken zijn gemaakt met de betreffende presidenten en voorzitters, dan nog achtten zij een dergelijk statuut wenselijk. Immers, het welslagen van een reorganisatie-operatie hangt mede af van de zekerheid die degenen die werken bij de betrokken organisaties wordt geboden.

Deze fundamentele twijfels en vragen overziend moesten de leden van de PvdA-fractie vaststellen dat voortgang van de herziening rechterlijke organisatie wat deze leden betreft eerst dan kan plaats vinden als de bovengenoemde twijfels en onduidelijkheden zijn weggenomen en de gestelde vragen zijn beantwoord. Deze leden wilden er echter niet op voorhand van uitgaan dat het kabinet hierin niet zou slagen. Derhalve leek het hen de meest efficiënte werkwijze ook alle andere vragen en opmerkingen die zij naar aanleiding van het wetsvoorstel hadden, in de volgende paragraaf te stellen, zodat niet op voorhand vaststaat dat wat hun betreft een extra schriftelijke ronde moet worden ingelast.

De leden van de VVD-fractie hadden met belangstelling kennisgenomen van het voorliggende wetsvoorstel. Zij constateerden dat dit het eerste van een reeks wetsvoorstellen ter uitvoering van de reorganisatieplannen is. In dit verband namen zij met instemming kennis van het feit dat de regering in de memorie van toelichting fundamenteel op de doelstelling beleidsvoornemens en realisatiemogelijkheden van de herziening van de rechterlijke organisaties in was gegaan. Daarbij was volgens deze leden de samenhang tussen de verschillende wetsvoorstellen wat minder uitgediept. Dit was overigens mede een gevolg van de wens van de regering om de discussie over de rechterlijke organisatie bij voorkeur te voeren aan de hand van concrete wetsvoorstellen.

Het nadeel daarvan, aldus deze leden, is dat gefragmenteerd tot een herziening van de rechterlijke organisatie wordt gekomen. Het kan zijn, dat enkele voorstellen op zich goed te verdedigen zijn, maar in het kader van de gewenste herziening van de rechterlijke organisatie minder verstandig. Door deze aanpak lijkt het overzicht verloren te gaan. De leden van de VVD-fractie konden zich in grote lijnen met de beoordeling over het functioneren van de rechterlijke macht verenigen. Zo waren ook zij van oordeel, dat de organisatie daarvan op belangrijke punten tekort schiet. Dat is niet zozeer te wijten aan de rechterlijke macht zelf als aan

de overheid, die nog steeds te weinig middelen voor een goed functionerende rechterlijke macht ter beschikking stelt. Het gevaar bestaat, dat een onvoldoende organisatie van de rechterlijke macht niet zozeer wordt opgevangen door verbetering van die organisatie maar door verandering van de structuur. Enerzijds zo blijkt uit de toelichting vereist een verbeterde organisatie meer specialisatie, terwijl anderzijds gestreefd wordt naar meer integratie. Op zich behoeft integratie niet tot specialisatie te leiden. De leden van de VVD-fractie vonden de doelstelling om de kwaliteit van de rechtspraak te bevorderen niet zonder meer tot de conclusie leiden, dat dit dus integratie betekent. Gestreefd wordt voorts naar eenheid van recht en rechtspraak. Dit moet zijn weerslag vinden in een aanpassing van het procesrecht. Terecht wordt gesteld dat deze zoveel mogelijk uniform moet zijn. Daarbij moet ermee rekening worden gehouden, dat de positie van de rechter op de verschillende rechtsgebieden nog steeds verschillend is. Civielrechtelijk is deze nog steeds lijdelijk, terwijl dit bijvoorbeeld in het administratieve recht veel minder het geval is.

De leden van de fractie van D66 hadden met bijzondere belangstelling kennisgenomen van het voorliggende wetsvoorstel, dat het eerste onderdeel vormt van de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie. Het wetsvoorstel, alhoewel volgens de memorie van toelichting sober van aard, is het eerste in een nog lange reeks ter voltooiing van de omvangrijke en ingrijpende herinrichting van onze rechterlijke organisatie en heeft om die reden een bijna historische betekenis. De discussie over de Nederlandse rechtspleging en het functioneren van de rechter vond haar oorsprong in het streven naar maatschappelijke vernieuwing, terwijl door de sterk toegenomen werklast van de rechterlijke macht en de daardoor aan het licht tredende tekortkomingen het accent in de discussie meer en meer kwam te liggen op de structuur van de rechterlijke organisatie. Het belang van de justitiabele bij laagdrempeligheid van de toegang tot de rechter en eenheid in het rechterlijke systeem, waren daarbij belangrijke uitgangspunten. Na jarenlange discussie en onderzoek is thans het moment gekomen dat daadwerkelijk een begin gemaakt kan worden met het verbeteren van de rechterlijke structuur en de leden van de fractie van D66 stonden dan ook positief tegenover het voorliggende wetsvoorstel dat er in hoofdzaak toe strekt, de integratie van de raden van beroep/Ambtenarengerechten en de rechtbanken tot stand te brengen.

Zoals de Raad van State in zijn advies heeft opgemerkt, doet zich echter het dilemma voor, dat tot nog toe geen politieke besluitvorming heeft plaatsgevonden over de herziening van de rechterlijke organisatie in haar totaliteit – althans voor zover dat reeds mogelijk is –, terwijl thans de eerste stap van die reorganisatie aan de orde is. De twee notities van het vorige kabinet noch de brief van de huidige bewindslieden betreffende de reorganisatie zijn voor advies voorgelegd aan de Raad van State; ook het parlement heeft hierover niet met de opeenvolgende bewindslieden van gedachten gewisseld. De gevolgde procedure leidt ertoe, dat aan de hand van de concrete wetsvoorstellen met het parlement over de voorgenomen herziening zal worden gesproken, zoals ook de voorkeur van de regering is. De leden van de fractie van D66 hadden tegen deze procedure op zichzelf geen bezwaar. Immers, veelal zal ook alleen aan de hand van de concrete uitwerking van beleidsvoornemens in wetsvoorstellen een solide beoordeling van het voorgestelde mogelijk zijn, alsmede het aanbrenge van eventueel gewenste wijzigingen. Een en ander betekende voor deze leden echter, dat zij zich het recht voorbehielden hun definitieve oordeel over de onderscheidene beleidsvoornemens zoals thans bekend (eerste en tweede fase), op te schorten tot op het moment van indiening van de desbetreffende

wetsvoorstellen bij het parlement. Voorts wilden deze leden er wel op wijzen, dat door de gevolgde procedure spanningen kunnen ontstaan tussen de totale herziening zoals door de regering voorgesteld (althans voor wat betreft de eerste en tweede fase) en de uiteindelijke realisatie daarvan na parlementaire behandeling. Hoe denkt de minister mogelijke essentiële discrepanties tussen de beleidsvoornemens en de verwezenlijking daarvan afdoende te kunnen ondervangen, dat wil zeggen zonder dat het raamwerk van de nieuwe rechterlijke structuur wordt aangetast en daarmee in het ergste geval onuitvoerbaar wordt? De leden van de fractie van D66 zagen graag dat de minister op deze belangrijke problematiek inging.

Terecht heeft de Raad van State er voorts op gewezen, dat het wetsvoorstel zoals oorspronkelijk aan hem voorgelegd een uitgebreide passage over de doelstellingen en toekomstige beleidsvoornemens van de reorganisatie ontbeerde, terwijl volstaan werd met een verwijzing naar de eerder genoemde regeringsbescheiden. De minister heeft hieraan dan ook alsnog voldaan. De leden van de fractie van D66 konden zich in grote lijnen vinden in de genoemde doelstellingen van het tot stand brengen van een nieuwe structuur van de rechterlijke organisatie, maar hadden hierbij een voor hen belangrijke kanttekening. Node misten zij het uitgangspunt, dat in hoger beroep de rechtspraak als hoofdregel dient te zijn opgedragen aan een meervoudig college. De opmerking dat de unus in appèl gegeven de beperktheid van de beschikbare middelen en het belang van een snelle afdoening van zaken niet zal kunnen worden gemist, kwam hen dan ook onjuist – of op zijn minst onvolledig – voor. De maatschappelijke meerwaarde van de behandeling in hoger beroep door een meervoudig rechtsprekend college wordt hiermee geen recht gedaan, zo meenden deze leden.

Ook hadden zij graag een vraag over de gewenste schaalgrootte van het geïntegreerd gerecht in eerste aanleg. De Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie heeft in haar eindrapport (deel I) op een nader onderzoek hieromtrent aangedrongen. Kan de regering ingaan op de opmerking in de memorie van toelichting, dat is vast komen te staan dat zich na de integratie geen bijzondere moeilijkheden op dit punt zullen voordoen?

De thans aan de orde zijnde integratie zal per 1/1/92 in werking moeten treden, aldus de minister, terwijl de totale eerste fase per 1/1/93 moet zijn verwezenlijkt. De leden van de fractie van D66 vroegen, of dit tijdschema niet al te krap is opgesteld. Hetzelfde geldt, en waarschijnlijk nog sterker, voor de realisatie van de tweede fase. Deze leden wilden het streven van de regering hiernaar geenszins frustreren, maar stelden de zorgvuldigheid van parlementaire behandeling én de benodigde voorbereiding door betrokkenen wel voorop. Uiteindelijk moet de herziene rechterlijke structuur in het belang van de justitiabele optimaal kunnen gaan functioneren. De wetgever dient hiermee rekening te houden.

Met betrekking tot de derde fase is op dit moment een tijdspad nog niet reëel vast te stellen, zo meenden deze leden. Ook de minister geeft aan, dat de politieke besluitvorming hierover in het kabinet niet overhaast ter hand moet worden genomen.

De leden van de fractie van D66 waren in het voorgaande reeds op het voorgestelde tijdschema ingegaan.

Zij vroegen de minister voorts in te gaan op de gevolgen van de reorganisatie voor de werklast van het bestuur, zoals ook de Raad van State had gevraagd.

Met betrekking tot de financiële gevolgen meenden de leden van de fractie van D66 dat de minister meer concreet zou moeten aangeven, welke afspraken hierover in het kabinet zijn gemaakt. Met name doelden zij hierbij op de dekkingsvoorstellen. In het onderhavige wetsvoorstel is daarover overigens niets terug te vinden, zij het, dat de kosten van de

hierbedoelde integratie vrij gering zullen zijn. Kan de minister dit alsnog doen? Op de rechtspositionele aspecten van het onderhavige wetsvoorstel kwamen de leden van de fractie van D66 hierna nog terug.

De leden van de SGP-fractie hadden met belangstelling van het wetsvoorstel kennis genomen en spraken er hun waardering over uit dat de memorie van toelichting zich niet beperkt tot het voorliggende voorstel maar tevens duidelijkheid wil scheppen over het grotere kader van de plannen tot herziening van de rechterlijke organisatie.

Met de regering waren deze leden van oordeel dat er voldoende knelpunten in de rechterlijke organisatie zijn aan te wijzen, op grond waarvan een meer of minder fundamentele herziening van die organisatie zou kunnen worden bepleit. De keuze van dit uitgangspunt bracht hen tot een benadering, waarbij slechts tot herziening zou moeten worden besloten indien en voor zover zonder meer duidelijk is dat de voordelen de mogelijke nadelen van een verandering klaarblijkelijk overtreffen. Zij meenden dat in het algemeen de ervaring leert dat bij ingrijpende reorganisaties op voorhand de voordelen van wijzigingen plegen te worden overschat en de nadelen juist plegen te worden overschat.

Wat betreft de uitvoering van de herzieningsplannen en het daarbij gepreventeerde tijdschema merkt de memorie van toelichting (blz. 8) op dat dit schema «ambitueus, maar haalbaar» is. Elders is de reorganisatie door de bewindsman van Justitie betiteld als «de grootste operatie in de geschiedenis van de rechterlijke organisatie». Deze leden vroegen aandacht voor het gegeven dat bij grootscheepse en langdurige reorganisaties in de overheidsfeer nogal eens blijkt dat deze veel meer tijd vragen dan aanvankelijk was begroot. Bij wijze van voorbeeld herinnerden zij aan de vrij recent afgeronde reorganisatie van de belastingdienst, die immers aanzienlijk meer tijd in beslag heeft genomen dan bij de aanvang van de operatie was geraamd. Zij vroegen of uit deze ervaringen iets te lezen valt bij de thans in de beginfase verkerende herziening van de rechterlijke organisatie. Daarbij vestigden zij er tevens de aandacht op dat vanwege het grote tijdsbestek dat met de totale reorganisatie gemoeid zal zijn, vrijwel onvermijdelijk is, dat tussentijds diverse kleinere wijzigingen in de rechtelijke organisatie noodzakelijk kunnen blijken te zijn. Daarenboven stelden zij vast dat gedurende het tijdsbestek van de reorganisatie, in de eerste fase(n) daarvan reeds, de rechterlijke macht ook met andere vrij fundamentele ontwikkelingen zal worden geconfronteerd, waarvan de gevolgen, onder andere qua werkbelasting, zich nog moeilijk laten inschatten. Zij dachten hierbij onder andere aan de invoering van een aantal boeken van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek en de toenemende betekenis van het Europese recht voor de nationale rechtsorde. Wat betreft de voortgang van het reorganisatie-project lieten deze leden thans nog buiten beschouwing het feit dat nog bij lange na geen compleet concreet beeld bestaat omtrent de verschillende facetten van de reorganisatie en de daartoe nodige wetswijzigingen. In dit verband stelden zij met het oog op de globale voornemens ten aanzien van de reorganisatie of rekening wordt gehouden met de eventuele noodzaak tot wijziging van hoofdstuk 6 van de Grondwet (rechtspraak), met name aan de artikelen 112 en 115.

Komend tot de meer inhoudelijke aspecten van de herziening van de rechterlijke organisatie, was het de leden van de SGP-fractie opgevallen dat volgens de memorie van toelichting (blz. 2) de vormgeving van de rechterlijke organisatie volgens de regering primair dient te zijn gericht op «de verwerkelijking van het grondrecht op behoorlijke rechtspraak». Aannemende dat hier bedoeld wordt op een sociaal grondrecht, stelden deze leden de vraag wat naar de opvatting van de regering de gevolgen zijn van het benadrukken van het grondrechtelijk karakter van het recht

op toegang tot de rechter in feite in handen van de rechter ligt, in plaats van in die van de wetgever? Betekent het voorts dat de rechter een oordeel toekomt over de inrichting en financiering van de rechtspleging? Zij wezen er op dat gezaghebbende juristen gewaarschuwd hebben voor het gevaar van een rechtersstaat. Zonder al te ver vooruit te lopen op nog niet ingediende maar wel aangekondigde voorstellen, hadden de leden van de SGP-fractie er behoefte aan reeds thans de kwestie van het hoger beroep naan de orde te stellen, zoals ook de regering van harentwege in de memorie van toelichting doet. Deze leden toonden zich wat het hoger beroep in civiele en strafzaken betreft geen voorstander van het zogenoemde intern appèl. Diverse bezwaren, onder andere vrees voor gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de hogere beroepsrechters binnen de rechtbank, deden hen voorshands dit standpunt innemen. Al eerder hadden deze leden te kennen gegeven geen voorstanders te zijn van de, inmiddels geopende, mogelijkheid van unus-rechtspraak in hoger beroep.

Wat betreft het hoger beroep in administratieve zaken is in het kabinetsstandpunt over het eindrapport van de Staatscommissie aan de gerechtshoven geen taak toegekend, ook niet aan een afzonderlijk administratief gerechtshof. De leden van de SGP-fractie verklaarden in het algemeen te hechten aan twee feitelijke instanties, evenals de Staatscommissie. Een tweede feitelijke instantie zou alleen dan mogen ontbreken wanneer zeker zou zijn dat in de bezwaarschriftenprocedure en in de procedure voor de rechtbank – enkelvoudige dan wel meervoudige behandeling – alle feiten volledig «tot hun recht» komen. Zeker wanneer een verlofsysteem voor cassatie zou worden ingevoerd, zou een tweede feitelijke instantie niet achterwege mogen blijven, zo meenden deze leden. Bij het ontbreken van hoger beroep zou onvermijdelijk in ruime mate verlof tot cassatie verleend moeten worden, hetgeen de gestelde besparing op het ontbreken van hoger beroep (meervoudig) te niet zou kunnen doen door congestie bij de Hoge Raad. Deze leden legden de regering in dit verband de volgende vraag voor: Indien er van uitgegaan moet worden dat onder andere artikel 14, vijfde lid IVBP eist dat rechtspraak in twee instanties moet zijn gegarandeerd, in het bijzonder bij bestuurlijke sancties, betekent dit dan niet dat, wanneer een verlofsysteem voor cassatie wordt ingevoerd, een tweede feitelijke instantie niet achterwege mag blijven? Wanneer een keuze zou moeten worden gemaakt tussen enerzijds één feitelijke instantie waarna cassatie (zonder verlof) en anderzijds twee feitelijke instanties zonder cassatie, zouden deze leden geneigd zijn voor het laatste te kiezen, mits de behandeling in hoger beroep bij één rechterlijk college zou worden geconcentreerd.

De leden van de SGP-fractie spraken de wens uit dat de regering, zo snel als mogelijk is, in hoofdlijnen duidelijkheid verschaft wat betreft het hoger beroep en beroep in cassatie in administratiefrechtelijke zaken.

De leden van de GPV-fractie hadden met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel. Met recht wordt de herziening van de rechterlijke organisatie wel aangemerkt als een deltaplan. De discussie erover is al vele jaren geleden begonnen, terwijl de realisering ook nog een lange tijd zal vergen. Met de indiening van dit wetsvoorstel is echter het stadium van min of meer vrijblijvende discussies voorbij. De voorgestelde integratie van de raden van beroep, de Ambtenarengerechten en de arrondissementsrechtbanken dient te worden beoordeeld in het kader van de voorgenomen herziening van de rechterlijke organisatie.

Tegen deze achtergrond hadden deze leden kritiek op de tot nu toe gevolgde procedure. De Kamer is nog door de vorige bewindslieden geïnformeerd over het regeringsstandpunt over de voorstellen van de Staatscommissie en over de invoering van Arob-rechtspraak in twee

instanties. Met name als gevolg van de kabinetswisseling is niet duidelijk in hoeverre dit standpunt ook door de huidige bewindslieden wordt onderschreven. Voor een deel is hieraan tegemoet gekomen in de memorie van toelichting op het onderhavige wetsvoorstel, maar de Kamer beschikt niet over een advies van de Raad van State met betrekking tot de herziening als zodanig. Bovendien moesten de genoemde leden constateren, dat de memorie van toelichting weliswaar is aangevuld naar aanleiding van het advies van de Raad van State op het wetsvoorstel, maar dat op een aantal essentiële opmerkingen van de Raad van State niet of nauwelijks is ingegaan.

Deze leden vroegen waarom niet het oordeel van de Raad van State is gevraagd over de gehele herziening, voor zover daarover thans een regeringsstandpunt bestaat. Op een aantal concrete kritiekpunten van de Raad van State wilden zij in het vervolg van dit verslag terugkomen.

De leden van de GPV-fractie onderschreven dat onze rechterlijke organisatie fundamentele verbeteringen behoeft. In de opsomming van knelpunten in de memorie van toelichting herkenden zij veel van hun kritiek op de huidige organisatie en praktijk. Zij sloten niet uit, dat de voorstellen welke vervolgens worden gedaan tot belangrijke verbeteringen zouden kunnen leiden. Zij misten echter een duidelijke relatie tussen de opsomming van knelpunten en de voorgestelde maatregelen. Zij deelden het standpunt van de Raad van State dat het raadzaam is ook andere varianten en alternatieven onder ogen te zien. Naar hun mening bestaan hiervoor tenminste twee redenen. In de eerste plaats valt het op, dat de huidige plannen op onderdelen afwijken van die van het vorige kabinet en nog sterker van die voorgesteld door de staatscommissie. Deze leden hadden de indruk, dat in de voorstellen van de staatscommissie meer dan in het huidige kabinetsstandpunt de eisen centraal stonden welke aan de rechterlijke organisatie moeten worden gesteld vanwege de functie van de rechter in ons staatsbestel. De memorie van toelichting op het wetsvoorstel lijkt meer te zijn geïnspireerd door de praktische problemen welke de huidige organisatie oproept.

Een tweede reden waarom deze leden de opmerking van de Raad van State tot de hunne wilden maken is gelegen in het ingrijpende karakter van de voorgestelde herziening. Hoe zorgvuldig de reorganisatie ook zal worden doorgevoerd, de gevolgen zullen verstrekkend zijn en de risico's welke gelopen worden zijn moeilijk te overzien. Een dergelijk voorstel dient alleen te worden gedaan als vaststaat dat minder ingrijpende wijzigingen onvoldoende soelaas zullen bieden. Zij vroegen dan ook om een nadere motivering van de gedane keuze.

De leden van de GPV-fractie wezen erop, dat in de opsomming van knelpunten niet voorkomt de grote achterstand welke zich helaas nog steeds voordoet bij de afhandeling van aanhangige zaken, in het bijzonder bij de strafrechter. Weliswaar wordt in de memorie van toelichting verzekerd dat op diverse fronten hard gewerkt wordt aan een doeltreffende en doelmatige bedrijfsvoering, maar de vraag die in dit verband gesteld moet worden is welke invloed dit wetsvoorstel zal hebben op het tempo van afhandeling van zaken. Wat zal worden gedaan om de vrees van de Raad van State dat de bestaande achterstanden door de reorganisatie zullen oplopen te beschamen?

De leden van de GPV-fractie gingen ervan uit, dat de reorganisatie, zeker vanaf de tweede fase, tot een aanzienlijke schaalvergroting zal leiden. Zij onderkenden dat hieraan bepaalde voordelen verbonden zullen zijn, maar als zo'n omvangrijke reorganisatie wordt ingezet moet wel een indruk bestaan van de te verwachten schaalgrootte en de gevolgen daarvan. Waarom is niet ingegaan op de suggestie van de staatscommissie met inschakeling van organisatiedeskundigen te doen onderzoeken welke de optimale omvang is van een geïntegreerd gerecht van

eerste aanleg, hoeveel van dergelijke gerechten er moeten komen en waar zij moeten worden gevestigd?

De veronderstelling dat de gerechten gemiddeld genomen van een aanvaardbare schaalgrootte zullen zijn is onvoldoende. Ze kan immers inhouden dat gerechten zowel te groot als te klein zullen zijn. De leden van de GPV-fractie wilden met name een indruk van de schaal van de grootste gerechten van eerste aanleg, mede tegen de achtergrond van de problemen welke zich nu al bij enkele grote gerechten voordoen. Tot welke conclusies leiden vergelijkingen met rechtbanken in bij voorbeeld Frankrijk en Duitsland? Hoe kan worden voorkomen dat grootschalige gerechten bureaucratisch zullen functioneren? Is ook onderzocht hoe het zit met de aantrekkingskracht van grote gerechten op ervaren en bekwame juristen? Zal deze voldoende zijn om dergelijke juristen ook van buiten de rechterlijke macht aan te trekken?

De leden van de GPV-fractie stonden positief tegenover een verdere integratie binnen de rechterlijke macht. De duidelijkheid wordt er door bevorderd, terwijl ook de betekenis van een grotere eenheid van recht niet moet worden onderschat. Dat nam niet weg dat aan een dergelijke integratie wel principiële vragen verbonden zijn. Zij onderkenden dat in de praktijk de onderscheidene rechtsgebieden steeds meer raakvlakken hebben verkregen. Afstemming en samenwerking liggen dus voor de hand. Maar als gekozen wordt voor eenheid zowel binnen als tussen de rechtsgebieden moet de vraag worden beantwoord of met name de administratieve rechtspraak zich door haar karakter leent voor volledige integratie met de civiele en de strafrechtspraak. Immers, in het administratieve recht is altijd de overheid partij in het kader van de uitoefening van haar specifieke taak. Hoever kan de integratie met de andere rechtsgebieden gaan zonder deze specifieke positie aan te tasten?

Het was de genoemde leden opgevallen, dat enerzijds wordt opgemerkt dat processuele integratie thans niet aan de orde is, maar anderzijds dat het voor de eenheid van recht en rechtspraak van belang is dat de regels van procesrecht zoveel mogelijk uniform zijn binnen en voor zover mogelijk ook tussen de drie rechtsgebieden. Wat betekent dit concreet voor het voortbestaan van een afzonderlijk, zij het geïntegreerd, administratief procesrecht?

Deze leden vroegen voorts of de ervaringen met de belastingkamers bij de gerechtshoven er niet op wijzen dat van een separaat voortbestaan van gespecialiseerde kamers zonder bezwaar sprake kan zijn.

Zij konden voorts niet instemmen met de uitspraak dat de unus in appél niet zal kunnen worden gemist. Zij herinnerden in dit verband aan de behandeling van de recente wijziging van de Beroepswet. In ieder geval kan niet worden volstaan met een verwijzing naar de beperktheid van de beschikbare middelen en het belang van een snelle afdoening van zaken. De leden van de GPV-fractie achtten een fasering onvermijdelijk, niet alleen om de organisatie niet te zwaar te belasten maar ook om in volgende fasen rekening te kunnen houden met inmiddels opgedane ervaringen. In verband daarmee konden zij niet bij voorbaat instemmen met het voorgenomen tijdschema. De behandeling van deze ingrijpende reorganisatie neemt nu pas een aanvang. Voordat beslissingen worden genomen dient vast te staan dat minder ingrijpende alternatieven niet tot de reële mogelijkheden behoren. Op zichzelf konden deze leden ermee instemmen dat de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken is voorzien in de tweede fase. In dit stadium wilden zij zich nog niet uitspreken voor een dergelijke integratie. Wel vonden zij het essentieel dat een grondige afweging tegen alternatieven plaatsvindt. De duidelijke voordelen van een kantongerechtsprocedure boven een procedure voor een rechtbank dienen behouden te blijven. Voorts vroegen zij hoe het per 1 januari 1992 vernieuwde en geharmoniseerde procesrecht voor civiele

kantonzaken zich verhoudt tot een mogelijke integratie met de rechtbanken.

De leden van de GPV-fractie betwijfelden sterk of het mogelijk zal zijn dit wetsvoorstel al per 1 januari 1992 van kracht te doen zijn. Zij konden thans nog niet beoordelen of het tijdschema overigens haalbaar zal zijn. In ieder geval achtten zij het noodzakelijk de werking van de eerste fase te evalueren alvorens eventueel te beslissen over invoering van de tweede fase. Op zichzelf konden de leden van de GPV-fractie instemmen met de instelling van een Adviesraad herziening rechterlijke organisatie. Zij vroegen echter waarom een dergelijke raad pas wordt ingesteld nadat principiële beslissingen over de reorganisatie zijn gevallen. Deze leden vroegen om een nadere aanduiding van de geraamde incidentele en structurele kosten van de eerste fase van de reorganisatie. In hoeverre zullen deze kosten lager kunnen uitvallen als na een verplichte bezwaarschriftenprocedure slechts rechtspraak in één instantie zal worden toegestaan?

Het lid van de fractie van de RPF had met belangstelling kennisgenomen van het onderhavige wetsvoorstel, waarmee men is aangeland bij de vooravond van de omvangrijke operatie tot herziening van de rechterlijke organisatie, die zich in drie fasen zal voltrekken. Dit lid kon zich in grote lijnen verenigen met het perspectief dat in dit verband, vooral aan de hand van de voorstellen van de staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie is geschapen.

Het drieledige doel van de herziening werd door hem onderschreven, waarbij overigens naar aanleiding van de schets van de invulling van dat doel voor de toekomst tal van vragen kunnen rijzen, bijvoorbeeld de kwestie van de toegankelijkheid, laagdrempeligheid, procesvertegenwoordiging, enzovoort. Omdat het onderhavige voorstel zich beperkt tot het scheppen van de voorwaarden voor de uitvoering van het eerste onderdeel van de eerste fase en daartoe ook niet meer «overhoop» haalt dan strikt noodzakelijk is, ging het aan het woord zijnde lid hier vooralsnog niet uitgebreid op in. Hij stelde echter wel reeds nu een nadere toelichting op prijs op het voornemen voorshands (gedurende de eerste fase) een categorie zaken in eerste en enige instantie bij de centrale raad van beroep, respectievelijk de Raad van State te houden. Is het met het oog op de doelstellingen niet beter de twee categorieën reeds in een eerder stadium te integreren? Voorts vroeg hij wat de taken, respectievelijk de bevoegdheden zullen zijn van de in te stellen adviesraad herziening rechterlijke organisatie. Het onderhavige wetsvoorstel beperkt zich zoals gezegd tot de integratie van de raden van Beroep en de ambtenarengerechten bij de rechtbanken in de vorm van administratieve sectoren. Dit proces wordt omschreven als de vorming van (administratieve) bruggehoofden, als voorbereiding voor de verdere uitvoering van de eerste fase. Nu het wetsvoorstel terwille van de snelle voortgang van het proces zo sober mogelijk is gehouden, vroeg dit lid welke niet strikt noodzakelijke wijzigingen nu achterwege zijn gelaten in afwachting van de nadere voorstellen.

Uit de opmerkingen op bladzijde 16 van de memorie van toelichting, begreep dit lid dat de huidige regeling betreffende de absolute onverenigbaarheid niet meer van deze tijd zou zijn volgens de opvatting van de regering. Daarom wordt ondermeer voorgesteld artikel 10 RO te schrappen. Dit lid achtte het enigszins bezwaarlijk dat hiermee wordt vooruitgelopen op een voorstel waarin het vraagstuk van de onverenigbaarheid in zijn algemeenheid wordt geregeld. Waarom behoort de regeling betreffende de onverenigbaarheid tot de strikt noodzakelijke wetswijzigingen in het kader van het onderhavige wetsvoorstel? Kan worden toegelicht welke ongewenste gevolgen kunnen plaatshebben indien deze materie thans nog niet wordt geregeld? Om welke reden is

een wetsvoorstel betreffende de regelingen inzake de onverenigbaarheid niet reeds in een eerder stadium ingediend, zodat kon worden voorkomen dat een op zichzelf belangrijke en mogelijk principiële kwestie niet voor een deel «even» moet worden meegenomen met een voorstel van een overwegend organisatorisch karakter?

2. De integratie

Ten aanzien van het concrete voorstel tot samengaan van de raden van beroep en rechtbanken wilde de CDA-fractie opmerken, dat hierdoor veel voordelen bereikt kunnen worden. De wijze van organiseren is zodanig opgezet, dat het grootschalig organiseren gekoppeld is aan kleinschalig werken. Bovendien wordt, zoals Prof. A. Mulder het in het Nederlands Juristen Blad van 1989, bladzijde 1097 en volgende omschreef, daarmee een basis gelegd «voor de niet te keren invoering van een Arob-rechtspraak in twee instanties». Uit de verschenen artikelen (onder andere in de Staatscourant van 24 april 1991 van mr T.J.P. van Os van den Abeelen) blijkt, dat de integratie van de raden van beroep en de ambtenarengerechten door de betrokkenen positief benaderd wordt. Dat valt ook op te maken uit de reeds in gang gezette voorbereidingen voor de integratie. Een van de voorbeelden daarvan vormde de wens van de voorzitters van de raden van beroep inzake collegiale rechtspraak. Bij de behandeling van de laatste wijziging van de Beroepswet heeft de Tweede Kamer deze wens gehonoreerd. Daarbij is door de CDA-fractie tevens uitgesproken, dat hiermee de positie van de lekenrechters bij de rechtspraak in sociale-zekerheidszaken verder wordt teruggedrongen. De minister maakt, aldus de leden van de CDA-fractie, in de memorie van toelichting de indruk naar een afbouw van het instituut van de lekenrechters te streven. Op welke adviezen, behalve die van de SER, wacht de minister nog alvorens met een definitief standpunt te komen? Niet ontkend kan worden, dat de rechtspraak in de sociale verzekering en ambtenarenzaken verder geprofessionaliseerd is. De centrale vraag bij de positie van lekenrechters in onderhavige rechtspraak is nu nog in hoeverre deze leken-leden nodig zijn om het vertrouwen in de kring van betrokkenen te schragen. Of moet ervan worden uitgegaan, dat ook deze rechtspraak volledig «gejuridiseerd» is?

De aan het woord zijnde leden wilden gaarne een reactie hierop van de minister.

De CDA-leden hadden met enige verbazing kennis genomen van de opmerkingen op bladzijde 3 middenin waarin gesteld wordt dat de rechterlijke organisatie de eenheid van recht en rechtspraak behoort mogelijk te maken. Hoewel deze leden niet wensten te verhehlen dat eenheid van recht en rechtspraak op zich een wenselijk streven is, gingen zij er vanuit dat formeel alleen de Hoge Raad geroepen is om die taak te vervullen. Iedere afzonderlijke rechter dient echter zijn eigen afweging, binnen het wettelijk kader te maken. De CDA-leden vroegen om een toelichting op de passage bovenaan bladzijde 4 over de criteria om af te wijken van rechtspraak in twee instanties. In welke gevallen moet dat mogelijk zijn?

Voorts hadden deze leden, bij de passages over de concentratie, de wet concentratie Kort Geding-vreemdelingenzaken gemist. Is dit niet een schoolvoorbeeld van de voordelen die concentratie van rechtspraak kan bieden?

De leden van de CDA-fractie constateerden dat op den duur alle rechtbanken voorzien zullen zijn van een administratieve sector maar dat de voorbereidingsfase niet voor alle rechtbanken gelijk zou zijn. Zij hadden daar begrip voor en spraken de hoop uit dat er nochtans geen verschillen in de fasering zouden optreden. In hoeverre is in sommige arrondissementen overigens de administratieve sector te klein om een meervoudige

kamer te stichten? Hoe denkt de minister dit probleem te ondervangen? Is het trouwens niet zo, zo vroegen de CDA-leden, dat de gewenste schaalgrootte bekend moet zijn voordat daadwerkelijk tot integratie wordt overgegaan. Hoe kan de regering zeker weten dat zich op dit punt geen problemen zullen voordoen?

De CDA-leden verzochten om een nadere toelichting over de passage op bladzijde 6 waarin gewag wordt gemaakt van een mogelijk in te voeren recht om een mondelinge uitspraak te vragen. Voor wie is dat recht en waarom zou men dat doen als alleen tegen schriftelijke uitspraken hoger beroep open staat?

Over de passage over de Raad van State op bladzijde 7 wensten de CDA-leden, gelet op hun eerdere opmerkingen, niet meer te zeggen dan het volgende: moet het regeringsstandpunt over de (toekomst van de) Raad van State niet bij de Kamer zijn voordat het restant van de eerste fase aan de orde is (gelet op de betrokkenheid van de Raad bij die fase)?

De voorstellen met betrekking tot de vorming en bezetting van de kamers spraken de CDA-leden zeer aan omdat deze aansluiten bij de praktijk en bovendien een deregulerend effect hebben.

De aan het woord zijnde leden vroegen de bewindsman nader toe te lichten, waarom er geen behoefte bestaat aan een geformaliseerd sociaal statuut. Heeft dat te maken met het gegeven, dat voorzover er over de personele en rechtspositionele gevolgen iets vastgelegd moet worden dit in het betreffende wetsvoorstel zal worden geregeld? Wat is de reactie van de regering op de brieven die aan de vaste Commissie zijn gezonden over het niet afdoende betrekken van het ondersteunend personeel (met name gerechtssecretarissen) bij de voorgenomen integratie?

De tot de CDA-fractie behorende leden wensten tot slot kort stil te staan bij de financiën. Wat zijn de totale kosten voor dit wetsvoorstel?

Wat zijn de totale beschikbare kosten voor de hele herziening uitgesplitst in begrotingsjaren? De CDA-leden wezen er op dat zij er weinig voor voelden pas gaandeweg geïnformeerd te worden over de financiële mogelijkheden.

Op blz. 3/4 van de memorie van toelichting wordt ingegaan op het hoger beroep, zo spraken de leden van de PvdA-fractie.

Hoofregel is dat dit altijd moet openstaan. Van deze hoofregel kan echter worden afgeweken bij zaken van geringe omvang – welke zijn dat en wie bepaalt dat, zo vroegen deze leden – en met name in administratieve zaken indien er andere indicaties zijn? Welke dat zijn wordt in de memorie van toelichting in het ongewisse gelaten. Graag hadden deze leden hierover meer duidelijkheid. Overigens merkten zij op dat hier het gebrek aan overzicht op de totale herziening van de rechterlijke organisatie zich evenzeer wreekt.

Immers, hoger beroep zou in een belangrijk aantal gevallen via het intern appèl moeten geschieden, hetgeen met name bij de rechterlijke colleges zelf omstreden is. Is het kabinet desalniettemin van mening dat vastgehouden moet worden aan het intern appèl?

Wil het kabinet nader toelichten wanneer een unus in appèl aangevoerd is?

Volgens de memorie van toelichting impliceert doorzichtigheid ook dat de territoriale indeling van de rechterlijke organisatie is afgestemd op die van politie en binnenlands bestuur. Voor de politie is nu vastgesteld dat er 25 regio's zullen komen.

Ten aanzien van het binnenlands bestuur zijn bij de indeling van de politieregio's de WGR-grenzen zoveel mogelijk gevolgd.

Hoe verhouden deze gegevens zich nu tot de herziening rechterlijke organisatie? Immers, indien nu een integratie plaatsvindt tot 19 gerechten, dan betekent dat dat de indeling niet gelijk is aan die van de politieregio's en de WGR. Bestaat zo niet het gevaar dat na de integratie

alsnog een herschikking van de gerechtelijke indeling moet plaatsvinden? Indien dat niet het voornemen is – en dat lijkt het geval te zijn aangezien wordt gemeld dat het thans niet opportuun is om het aantal arrondissementen substantieel te wijzigen of tot een integrale herschikking te komen –, wat is dan nog de waarde van de nagestreefde «doorzichtigheid»?

Overigens wezen deze leden er in dit verband op dat de geografische bereikbaarheid van rechtbanken, gezien het belang dat ook door deze leden aan cliëntvriendelijkheid werd gehecht, van groot belang dient te zijn.

Met betrekking tot de rechtsmacht hadden de leden van de PvdA-fractie behoefte aan een nadere onderbouwing waarom niet alle sociale zekerheidszaken, AROB-zaken en TwK- en kroongeschillen zijn toegedeeld aan de administratieve kamers van de rechtbanken. Hoever staat het overigens met de voorbereiding van de nieuw te vormen Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State?

Het is de bedoeling, zo blijkt uit de memorie van toelichting, dat de administratieve kamers van de rechtbanken enzovoorts zullen recht spreken volgens een nieuw uniform bestuursprocesrecht. Dit zal echter pas op langere termijn tot stand zijn gebracht (zie memorie van toelichting AWB, blz. 10). Wil het kabinet uiteenzetten wat van deze latere totstandkoming de gevolgen zijn in relatie tot de herziening rechterlijke organisatie en de doelstellingen daarvan?

Wil het kabinet het voornemen om te komen tot een Adviesraad herziening rechterlijke organisatie nader toelichten? Hoe is deze samengesteld? Wat zal haar taak zijn? Wordt zij opgeheven als de herziening rechterlijke organisatie voltooid is, zo vroegen de leden van de PvdA-fractie.

Leden van de bij de integratie betrokken colleges zullen ten minste twee van de betrokken rechtsgebieden moeten kunnen bestrijken. De leden van de PvdA-fractie gingen er van uit dat dit bijscholing voor verschillende rechters met zich mee zal brengen. Is hierin al voorzien? Gedurende een periode van 5 jaar zullen ondervoorzitters en rechter niet tegen hun wil ingezet mogen worden in een andere sector dan die hun oorspronkelijke keuze was. Welke gevolgen zal dit gedurende die 5 jaar hebben voor de integratie?

De leden van de PvdA-fractie vroegen of men met de nu voorgestelde integratie niet beter kan wachten tot 1 januari 1993, omdat het pas dan mogelijk zal zijn algemeen bevoegde administratieve kamers in te stellen. Ook de kwestie van de leken-leden kan dan wellicht tot besluitvorming hebben geleid en volgens de planning zal dan bij alle rechtbanken sprake zijn van volledig toegeruste administratieve sectoren.

Overigens wordt op blz. 13 memorie van toelichting, zo lijkt, ook de verwachting uitgesproken dat het bestuursprocesrecht dan tot stand zal zijn gebracht. Immers, daar staat vermeld dat in verband met de nieuwe regeling van het bestuursprocesrecht onderdelen van de Beroepswet en de Ambtenarenwet toch ingrijpend worden herzien.

Indien deze leden dit goed begrepen hadden, kwam het hen voor dat hier wel van een al te krap tijdschema is uitgegaan. In de memorie van toelichting op de AWB wordt immers nog gesproken van een in te stellen projectgroep die een voorontwerp tot stand zal brengen.

Bij de voorgestelde integratie is het op den duur de bedoeling dat de rechters van kamer in de Rechtbank wisselen, zo spraken de leden van de VVD-fractie. Dit vereist vanwege de nieuw te stellen eisen aan de rechter wellicht andere benoemingseisen voor hen. De leden van de VVD-fractie vroegen hierop nader in te gaan.

De leden van de VVD-fractie waren het met de regering eens, dat de rechtsingangen tamelijk verbrokkeld zijn. Het is niet altijd even duidelijk

voor welke rechter een procedure moet worden gevoerd. De thans voorgestelde integratie lijkt een verbetering. Ook is het van belang, dat de juridische kwaliteit goed is. Naar het oordeel van de leden van de VVD-fractie is de kwaliteit van de Nederlandse rechters nog steeds goed. Waar het aan ontbreekt is een snelle afwikkeling van zaken. Dit kan worden bevorderd door een aanpassing van het procesrecht en voldoende ondersteuning van het rechterlijk apparaat. Integratie is daarvoor niet noodzakelijk. Het was de leden van de VVD-fractie niet geheel duidelijk wat in het kader van de voorgestelde integratie bedoeld wordt met de kwaliteitsnorm van cliëntgerichtheid. Waar het om gaat is dat de rechter toegankelijk is. Dat wordt bepaald door de geografische spreiding en door de hoogte van Griffierechten. Is het de bedoeling, dat deze in de toekomst gelijk worden en zo ja aan welk systeem wordt daarbij gedacht?

Het sneller afwikkelen van zaken wordt bepaald door het procesrecht en de ondersteuning, die de rechterlijke macht heeft. Onontbeerlijk is volgens de leden van de VVD, dat er een verdere uitbreiding van de rechterlijke macht komt alsmede een grotere ondersteuning.

De geografische spreiding wordt juist door de integratie beperkt. Weliswaar zijn communicatiemiddelen verbeterd, alsook de bereikbaarheid van diverse plaatsen, doch de belemmering wordt vooral gevormd door de kosten van een lange reis en de lange tijd, die men van huis is.

De leden van de VVD constateerden, dat D.G.O.'s een steeds sterkere positie krijgen. Voor het management lijkt dit een goede zaak. Een moeilijkheid is echter of hierdoor niet de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in gevaar komt. Zij vroegen de regering hierop nader in te gaan.

De leden van de VVD stelden vast, dat het voornemen is om in de toekomst als hoofdregel te hebben, dat de behandeling van zaken plaatsvindt door een Enkelvoudige Kamer. Deze kan de zaken doorverwijzen naar een Meervoudige Kamer. Dit is een omkering van het huidige systeem. In dit verband vroegen de leden van de VVD of de regering kon aangeven wat de situatie in de ons omringende landen is.

Ernstige twijfels zeiden deze leden te hebben tegen het feit, dat volgens de memorie van toelichting de unus in appèl niet kan worden gemist. Dit klemt des te meer nu ook in eerste aanleg uitgegaan wordt van het zogenaamde unussysteem. De leden van de VVD waren van oordeel dat de herziening van de rechterlijke organisatie een enorme inspanning vergt. Niet alleen van de wetgever maar vooral ook van de rechterlijke macht. Zij stelden te betwijfelen of bijvoorbeeld alle wetsvoorstellen die per 1 januari 1993 in werking zouden moeten treden door de wetgever zijn afgehandeld, maar zij vroegen of dit zo ernstig is. Immers, de rechterlijke macht is reeds sterk overbelast. Er vinden vele veranderingen op bedrijfsorganisatorisch gebied plaats. De invoering van het instituut van de directeur gerechtelijke ondersteuning vereist veel overleg en veel aanpassing. De rechter wordt bovendien betrokken bij allerlei automatiseringsprojecten. Op het gebied van wetgeving hebben vele veranderingen plaatsgevonden, die een rechter bij de rechtspraak moet toepassen. Het is dan ook de vraag of dit alles bij elkaar niet teveel wordt en eigenlijk pleit voor een langzamer tempo.

Zoals in het algemeen gedeelte reeds aangegeven, stonden de leden van de fractie van D66 positief tegenover de personele en organisatorische integratie van de raden van beroep/Ambtenarengerechten en rechtbanken als eerste onderdeel van het nieuw te vormen gerecht van eerste aanleg. Moesten deze leden uit de memorie van toelichting opmaken, dat processuele integratie op termijn door de regering niet wordt uitgesloten?

Ook tegenover de vereenvoudigde en uniforme regeling inzake de vorming en bezetting van de (nieuw in te stellen) kamers bij de rechtbanken, stonden de leden van de fractie van D66 positief.

De leden van de fractie van D66 vonden het juist, dat het wetsvoorstel voorziet in de instelling van administratieve kamers bij alle negentien rechtbanken ineens. Ook de Orde van Advocaten had hierop in haar advies aangedrongen. Dit is immers in het belang van de rechtzoekende: de toegankelijkheid van de rechtspleging is ermee gebaat dat tegelijk met de opheffing van de raden van beroep/Ambtenarengerechten, bij alle rechtbanken administratieve kamers ontstaan.

De leden van de fractie van D66 waren nog niet overtuigd van de argumentatie van de regering, dat er geen behoefte bestaat aan een sociaal statuut voor het ondersteunend en rechtsgeleerd personeel. Nu er volgens de memorie van toelichting goede afspraken zijn gemaakt voor wat betreft de overgang van het rechtsgeleerd personeel, klemt deze vraag temeer waar het betreft de positie van het ondersteunend personeel. De minister zegt, dat er voor hen in rechtspositioneel opzicht geen probleem is: er verandert in beginsel niets. Op welke wijze is dan voorzien in de noodzakelijke overplaatsingen? Kan de minister hierop nader ingaan, zo vroegen deze leden.

Ten aanzien van de positie van de leken-leden wilden de leden van de fractie van D66 tot slot het volgende opmerken. Deze leden deelden de opvatting van de minister, dat de lekenrechtspraak in het kader van de integratie aan een heroverweging toe is. Zulks zal echter zorgvuldig moeten gebeuren. Mocht hierover in het kader van het onderhavige wetsvoorstel nog niet zijn beslist, bestaat dan niet het gevaar dat er een tekort aan leken-leden bestaat (bij de negen nieuwe administratieve kamers) op het moment van inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, zo vroegen deze leden. Wat is overigens het oordeel van de minister over de mogelijkheid, de inwerkingtreding van de hierbedoelde integratie uit te stellen tot op het moment, dat een definitieve beslissing is genomen over de positie van de lekenrechtspraak?

Uit het feit dat in de memorie van toelichting (blz. 1) wordt meegegeeld dat het wetsvoorstel ten doel heeft het tot stand brengen van een personele en organisatorische integratie van de raden van beroep/Ambtenarengerechten en de arrondissementsrechtbanken, hadden de leden van de SGP-fractie afgeleid dat in dit wetsvoorstel niet de integratie van de rechtspraak aan de orde is. Met het oog hierop stelden deze leden de vraag of de term integratie, zo deze al bruikbaar is voor de doelstelling van het onderhavige wetsvoorstel, niet beter door een andere term vervangen zou kunnen worden. Voor het toekennen van verschillende rechtsprekende taken aan één gerecht zou volgens deze leden beter de term concentratie kunnen dienen. De verdeling van taken over sectoren en kamers binnen een gerecht zou volgens hen aan te merken zijn als deconcentratie, terwijl het personele aspect de kwestie behelst van meer of minder specialisatie van de rechters. Wat bedoeld wordt met integratie van procesrecht zou volgens hen beter worden uitgedrukt door termen harmonisatie en unificatie, respectievelijk het op elkaar afstemmen en de eenmaking van procedures. Deze leden vroegen of deze terminologie niet past bij de voornemens, zoals deze door de regering in het kabinetsstandpunt ten aanzien van het rapport van de Staatscommissie (kamerstukken II, 1988-1989, 21 206, nr. 2) zijn weergegeven.

De leden van de SGP-fractie toonden zich niet bij voorbaat optimistisch over de voordelen van het ontstaan van mammoetrechtbanken. Daarbij hadden zij vooral het oog op wat in de memorie van toelichting (blz. 3) als tweede doelstelling van het totstandbrengen van een nieuwe

structuur van de rechterlijke organisatie wordt geformuleerd: het scheppen van voorwaarden voor het verbeteren van de cliëntgerichtheid van de rechtspleging, waarbij het vooral blijkt (blz. 4/5) te gaan om de toegankelijkheid voor de burger (en het bestuur). Wanneer de integratie of concentratie voor de burger voorshands weinig meer te betekenen zou hebben dan de eenheid van adres bij het gerecht in eerste aanleg, was voor deze leden de vraag of de toegankelijkheid van de rechterlijke organisatie daarmee wezenlijk gediend is. Zij meenden dat de voorstellen voor de eerste fase de burger weliswaar duidelijk maken waar hij zijn recht moet halen, maar niet hoe hij dat moet doen. Daarbij wilden zij dan tevens nog een onderscheid maken voor de situatie waarin de burger als eisende partij toegang tot de rechter zoekt en de situatie waarin hij gedaagde is.

Volgens deze leden levert de huidige situatie met betrekking tot de rechtelijke organisatie niet zozeer problemen op voor de gedaagde als wel voor de eisende partij. De voorstellen zouden dan ook naar hun mening vooral een verbetering van de toegankelijkheid van de rechter voor de eisende partij moeten behelzen. Zij vroegen of naar de mening van de regering van het onderhavige voorstel gezegd kan worden, dat het in bepaalde opzichten beantwoordt aan het door hen aangelegde criterium.

In verband met de toegankelijkheid en bereikbaarheid voor de gebruikers van de voorzieningen van rechtspraak, merkten deze leden op dat de memorie van toelichting (blz. 3) weliswaar signaleert dat de territoriale indeling binnen de rechterlijke organisatie niet is afgestemd op die van politie en binnenlands bestuur, doch dat elders (blz. 6) de stelling wordt ingenomen dat het thans niet opportuun is, het aantal arrondissementen substantieel te wijzigen of tot een integrale herschikking van rechtsgebieden te komen. Deze stelling gaf deze leden de vraag in wat met de woorden «substantieel» en «thans» gezegd wil zijn en welke voornemens voor de korte termijn op dit punt eventueel bij de regering bestaan. Zij vroegen in dit verband om een reactie van de regering op de ideeën van de Staatscommissie, die zelfs dacht aan arrondissementen met een rechtsgebied dat meer dan één provincie zou omvatten. Deze leden hechtten enerzijds aan de bereikbaarheid voor de burger van de gerechtelijke voorzieningen, doch meenden anderzijds dat grote verschillen in omvang van de arrondissementen, onder andere vanuit het oogpunt van personeelsomvang, niet wenselijk zouden zijn. Gaarne vernamen zij op dit punt de visie van de regering.

In de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie, die per 1 januari 1985 haar beslag zou dienen te krijgen, is onder andere de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken voorzien. Gezien de voornemens te dezen, zoals deze voorkomen in het kabinetsstandpunt over het Eindrapport van de Staatscommissie, waren de leden van de SGP-fractie de mening toegedaan dat aan de bezwaren, geuit tegen eerdere gelijklopende voornemens in het Advies van de Kring van kantonrechters (Praktijkgid 1989, blz. 450/462) niet meer dan in het voorbijgaan aandacht was besteed. Ook aan de praktijk en ervaring met de huidige gang van zaken op de rechtbanken en kantongerechten werd naar hun oordeel slechts zeer beperkt aandacht besteed. Daarnaast achtten deze leden een analyse wenselijk van het functioneren van de thans bestaande grotere eenheden in de rechtspraak. In dit verband herinnerden zij tevens aan de bij de behandeling van de begroting van Justitie 1991 door de bewindsman gedane toezegging dat het kabinet het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau, getiteld «Doelmatig rechtspreken» en de daarin vervatte analyse en conclusies van een commentaar zou voorzien.

Deze leden zagen daar met belangstelling naar uit.

Met het oog op de voorgenomen integratie van de kantongerechten en

de rechtbanken vroegen deze leden naar de voornemens van de regering, betreffende de invoering van de nieuwe kantongerechtsprocedure.

De leden van de SGP-fractie hadden er behoefte aan enige opmerkingen te maken met betrekking tot de financiering van de organisatorische en personele integratie van de administratieve en gewone gerechten in eerste aanleg.

In de eerstkomende jaren mogen hoge aanloopkosten worden verwacht. Alleen al de huisvestingskosten zijn door het kabinet geschat op f 800 miljoen. Over de overige aanloopkosten wordt in het kabinetsstandpunt – vaag – vermeld dat tot 1995 in de Justitiebegroting «middelen zijn gereserveerd» om die kosten op te vangen (blz. 66). In de memorie van toelichting (blz. 8) is sprake van incidentele kosten in de eerste fase en van structurele kosten, terwijl meegedeeld wordt dat in het kabinet afspraken zijn gemaakt over de dekking van deze kosten. De leden van de SGP-fractie informeerden naar de verwachte omvang van zowel de incidentele als de structurele kosten, aangezien de memorie van toelichting (blz. 12/13) op dit punt uiterst summier genoemd mag worden.

De leden van de GPV-fractie waren er nog niet van overtuigd dat Arob-rechtspraak in twee instanties noodzakelijk is naast een verplichte bezwaarschriftenprocedure. Anders dan in het strafrecht meenden zij dat in het administratiefrecht geen rechtstatelijke noodzaak voor rechtspraak in twee instanties bestaat als er tevens sprake is van een gedegen bezwaarschriftenprocedure. zij vroegen dan ook in de memorie van toelichting op het desbetreffende wetsvoorstel de voor- en nadelen van administratieve rechtspraak in twee instanties uitvoerig te vermelden en af te wegen.

De genoemde leden betreurden het dat nog steeds niet kan worden beschikt over het wetsvoorstel houdende herinrichting van de Algemene Bijstandswet alsmede over definitieve voorstellen inzake de rechtsbescherming in vreemdelingenzaken. Daardoor is het moeilijk een oordeel te vormen over de totale reikwijdte van de eerste fase van de reorganisatie van de rechterlijke macht.

Zij vestigden in dit verband de aandacht op de rol van gedeputeerde staten als beroepsinstantie tegen besluiten van gemeentebesturen. Tijdens de behandeling van de ontwerp- Provinciewet had de woordvoerder van deze fractie het standpunt ingenomen dat dit beroep steeds meer wordt ervaren als een overbodige en minder gelukkige schakel tussen het beschikkende orgaan en de toetsende administratieve rechter en daarbij de vraag opgeworpen of er wel voldoende redenen zijn deze vorm van administratief beroep te handhaven naast een goede regeling van de administratieve rechtspraak. (Handelingen 9 april 1991, blz. 66-3713).

In haar antwoord verwees de staatssecretaris van binnenlandse zaken naar de komende wetsvoorstellen inzake Arob-rechtspraak in twee instanties en de regeling voor kroongeschillen. (Handelingen 10 april 1991, blz. 67-3752). Heeft de regering hierover al een standpunt ingenomen? Wat zou een dergelijke overheveling van administratief beroep naar administratieve rechtspraak betekenen in het kader van de voorgenomen reorganisatie?

De leden van de GPV-fractie hadden de indruk dat de minister al te gemakkelijk stelt dat geen behoefte bestaat aan een geformaliseerd sociaal statuut van de personele en rechtspositionele gevolgen van de integratie. Waarop baseert hij zijn conclusie dat de overgang van ondersteunend personeel in rechtspositioneel opzicht geen probleem vormt? Is hierover overleg gevoerd met vertegenwoordiging van dit personeel? Wat is de reactie geweest van het directeurenberaad op een schriftelijk

verzoek van de secretaris van de Kring van gerechtssecretarissen van de Centrale Raad van Beroep en de Raden van Beroep in Nederland?

3. Artikelen

Artikel I

De leden van de GPV-fractie vroegen waarom op gemeentelijk niveau alleen voor de burgemeester een verbod geldt om zitting te hebben in een belastingkamer. Bestaan voor een dergelijk verbod voor een wethouder (van financiën b.v.) niet gelijksoortige argumenten?

Artikel 28 a R.O.

De leden van de PvdA-fractie achtten dit lid zo ruim geformuleerd, dat zij vroegen of artikel 28 in dat licht nog wel een zinvolle bepaling is.

Artikel 49, tweede lid

Hoe is de bepaling dat burgerlijke zaken in eerste aanleg worden behandeld en beslist door een enkelvoudige kamer, behoudens in de wet genoemde uitzonderingen, te rijmen met de passage in de memorie van toelichting waarin staat dat in elke stand van het geding verwezen kan worden naar de meervoudige kamer, zo vroegen de leden van de PvdA-fractie.

De voorzitter van de commissie,
Swildens-Rozendaal

De griffier van de commissie,
Coenen